

Веклич Юлія Іванівна,

старший викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання

Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ ТЕКСТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Розглянено проблему використання автентичних текстів у процесі формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи. Досліджено змістовні аспекти автентичності навчального тексту та критерії їх відбору для використання у навчальному процесі.

Ключові слова: автентичний текст, формування соціокультурної компетенції, країнознавчий та лінгвокраїнознавчий аспекти, змістовні аспекти, автентичність, навчальний текст, критерії, відбір, читання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нині в Україні спостерігається реалізація оновленого стратегічного курсу в галузі освіти, спрямованого на удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, які не тільки досконало володіють іноземною мовою, але й уміють її використовувати як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу.

Досягнення цієї мети передбачає формування соціокультурної компетенції як складової частини загальної іншомовної комунікативної компетентності студентів засобами іноземної мови для їх підготовки до міжкультурного спілкування в різних сферах життєдіяльності: особистісній, професійній, освітній, публічній. Саме використання автентичних текстів, які є не тільки джерелом інформації, але й об'єктом дослідження та інтерпретації,

можуть сприяти формуванню соціокультурної компетенції – однієї із складових загальної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи – справжніх професіоналів та користувачів іноземної мови. Використання автентичних текстів, як одного з ефективних засобів у процесі формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи, обумовлює актуальність та доцільність дослідження.

Аналіз останніх джерел та публікацій, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми та на які автор робить опертя. Як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники надають важливого значення підготовці нової генерації педагогічних кадрів, у яких частково сформульована соціокультурна компетенція, які орієнтовані на досягнення взаємоузгоджених дій з носієм культури. Про це засвідчують результати досліджень А.М. Алексюк, В.С. Болгаріної, В.С. Лутай, Е.М. Верещагіна, В.Г. Костомарова, Г.В. Онкович, І.А. Зязюна, І.Ю. Пасова, Л.П. Пуховської, С.У Гончаренка, Н.К. Скляренка, Р.П. Мільруд та інших.

Проблема підготовки вчителів іноземної мови була визначені у Державній програмі «Вчитель» та Програмі з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання).

У Рекомендаціях Комітету з питань освіти при Раді Європи щодо навчання іноземних мов особливе значення надається необхідності формування соціокультурної компетенції, що включає вміння використовувати країнознавчу, лінгвокраїнознавчу, соціоетнологічну та культурологічну інформації в усній чи письмовій формах [1].

Аналіз роботи з автентичними текстами в розрізі формування соціокультурної компетенції проведено цілою низкою таких вчених, як В.Г. Костомаров, Г.М. Верещагін, Ю.Є. Прохоров, Є.І. Пасов, С.Г. Тер-Минасовим, В.Ю. Паращук, Г.Є.Виборова, О.М. Корчажкіна, В.П. Наталин, Л.І. Березенська, та іншими.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Сьогодні більшості сучасним підручникам з

іноземної мови бракує саме автентичних текстів, які сприяють формуванню належної соціокультурної компетенції студентів – майбутніх учителів іноземної мови. Такі підручники мають невеликий процент автентичних текстів, що містять соціокультурну тематику, національні реалії, формули етикету, правила поведінки в іншомовному середовищі тощо.

Невідповідність текстів у підручниках з іноземної мови, складених вітчизняними авторами, які не є носіями цієї мови, потребам програми з англійської мови для університетів/інститутів вимагає від викладача іноземної мови творчого підходу до засобів формування належного рівня соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови, стимулювання їх до самостійного пошуку автентичних текстів, які містять відомості про культуру народу певної країни: соціальні цінності, норми, традиції, звичаї; спосіб життя; соціокультурний портрет країни, її народ та мова; історичний та культурний фон, особливості історичної пам'яті народу; ментальність, особливості вербальної та невербальної поведінки носіїв мови тощо аби надати навчально-виховному процесу соціокультурного змісту та сприяти особистісному розвитку студента в контексті полілогу культур.

Мета статті. Модернізація змісту, форм і методів професійного розвитку майбутніх учителів початкової школи, зумовлених переходом на Європейський рівень надання освітніх послуг, з метою поліпшення професійної компетентності учителя іноземної мови, використання автентичного матеріалу країни, мова якої вивчається у контексті формування соціокультурної компетенції, розглядаються нами як найважливіші завдання вищих навчальних закладів. З огляду на це, мета статті полягає у дослідженні різних змістовних аспектів автентичності текстів та ефективності їх використання у процесі формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи, які повинні бути відкритим до нового культурного досвіду, готовими вступати до міжкультурного спілкування. Завдання статті: дослідити поняття «автентичний текст», визначити змістовні аспекти та критерії автентичності навчального тексту, важливість урахування змістових аспектів у використанні

автентичних текстів на заняттях з іноземної мови з метою формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасній методиці навчання іноземних мов визначено, що, оскільки соціокультурна компетенція складається з країнознавчої та лінгвокраїнознавчої, студенти повинні не тільки оволодіти відповідними країнознавчими знаннями з історії, національних стереотипів, релігії, особливостей побуту, традицій, культури країни, мова якої вивчається, але й особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміка, жести, що супроводжують висловлення) поведінки в певних ситуаціях спілкування. Це означає, що варто спрямувати всі зусилля на формування у студентів – майбутніх учителів іноземної мови – цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що й носії мови, і досягти у такий спосіб повноцінної комунікації.

Одним із ефективних шляхів формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови є автентичний текст. Як зазначено в Рекомендаціях Ради Європи [1,93], автентичний текст є центром будь-якого акту мовленнєвого спілкування, зовнішньою предметною з'єднувальною ланкою між тим, хто продукує, і тим, хто сприймає, спілкуються вони безпосередньо чи на відстані.

Згідно з вимогами освітньої Державної програми «Вчитель» та програмою з англійської мови для університетів/інститутів студенти вищих навчальних закладів, а це означає, що й майбутні вчителі початкової школи, повинні розуміти нескладні автентичні тексти, що стосуються приватної, публічної, професійної та освітньої сфер спілкування, а також бути знайомими зі змістом соціокультурної інформації про країну, мова якої вивчається [2].

Автентичний текст (від грецької мови *Authentikos* – справжній) – текст будь-якого документа, відповідний за змістом тексту іншою мовою і має однакову з ним силу. У автентичному тексті представлено не тільки відбір

лексики і правильне граматичне оформлення висловлювання, а також змістовна сторона, що відіграє важливу роль.

Вчений-методист В.П. Наталин висвітлює такі *змістовні аспекти автентичності навчального тексту*: культурологічний, інформативний, ситуативний, національної ментальності, реактивний, оформлення та автентичність навчальних завдань до текстів [5].

Культурологічна автентичність полягає в тому, які тексти, що розповідають про історію країни, мова якої вивчається, про її столицю, визначні місця, про її традиції, культуру тощо сприяють розширенню світогляду майбутнього учителя початкової школи і одночасно є засобом навчання мови. Вивчення культури іншого народу за допомогою мови – це один із важливих аспектів діалогу культур в сучасному світі. Досягнення культурологічної автентичності навчальних текстів дозволяє ефективніше здійснювати два найважливіші завдання, що стоять перед учителем початкової школи: навчання мови та навчання культури.

Інформативна автентичність визначається тим, що кожен природний текст має в собі будь-яку нову інформацію, яка зацікавить передбачуваного читача. Ця вимога є актуальною і для навчального тексту: його зміст добирається відповідно до вікових особливостей та інтересів майбутніх учителів початкової школи; різноманітна інформація оцінюється з точки зору як її значущості, так і доступності для студентів. Текст можна визнати інформативно автентичним, якщо він викликає природний інтерес у читача або слухача. Варто зауважити, що інформація – це засіб підвищити мотивацію майбутніх учителів початкової школи, викликати зацікавленість у розумінні змісту прочитаного. Ретельний добір інформаційних автентичних текстів і різноманітність тематики дозволяють зробити мову засобом розвитку і формування особистості майбутнього учителя початкової школи.

Ситуативна автентичність припускає природність ситуації, яка пропонується як навчальна ілюстрація, інтерес до запропонованої теми і природне емоційне обговорення її студентом – майбутнім учителем початкової

школи. Текст складається таким чином, щоб читач або слухач могли впізнати в ньому знайомий їм у повсякденному житті тип тексту. Це особисті листи, анекдоти, жарти, статті з газет або журналів, реклами, кулінарні рецепти, науково-популярні та країнознавчі тексти. Така жанрово-композиційна різноманітність прикладних автентичних матеріалів дозволяє познайомити студентів з мовними кліше, фразеологією, лексикою, які пов'язані з різними сферами життя і належать до різних стилів, а також є прекрасним матеріалом для навчання природної мовленнєвої поведінки в найрізноманітніших ситуаціях повсякденного життя, а також формують позитивне ставлення до предмета.

Автентичність національної ментальності. При відборі автентичного тексту не можна забувати про національну специфіку тієї країни, мова якої вивчається. Спроба відобразити типову для життя носіїв мови ситуацію не завжди може бути адекватно сприйнята читачем чи слухачем. Це стосується тих випадків, коли автор тексту і читач є представниками зовсім різних за своєю суттю культур, різнорідних соціальних стереотипів і цінностей. Наведемо приклад з навчального посібника Catherine Wallace. *Critical Reading in Language Education*. [6]:

My Dad came home from work. «Stop that noise,» he said to Lennox. «Lissie,» he said, «I want my tea. I'ma working man. I want three fried eggs. I've been working All day for the lot of you.» “Working all day?» Said Mum. «What about All those tea-breaks? You have at least two every hour.»

Цей текст описує цілком автентичну ситуацію і нормально сприймається будь-яким європейцем, в свідомості якого міцно затверджені принципи жіночої рівноправності. Однак у країні, куди ідеї фемінізму ще не проникли, такий сюжет просто неможливий: дружина жартує над чоловіком, іронічно реагує на його спробу «заявити про свої права». У автентичному тексті соціокультурного спрямування будь-якої східної країни наведений приклад може бути неадекватно сприйнятий.

У різних культурах забороненими темами можуть бути релігійні переконання, розмір заробітної плати, сексуальні проблеми. У багатьох народів

не прийнято відкрито виражати свої почуття, скаржитися на проблеми і невдачі, згадувати про смерть. Отже, потрібно вчити майбутнього учителя початкової школи не тільки тому, як правильно сказати, але і тому, де і коли це буде доречно.

Реактивна автентичність. У реальному житті будь-який почутий або прочитаний текст викликає в нас ту або ту реакцію. Отже, при підборі навчального тексту йому потрібно надавати здатність викликати у майбутнього учителя початкової школи автентичний емоційний, розумовий і мовний відгук. Реактивна автентичність досягається різноманітними засобами. Окличні речення, вигуки, риторичні питання, підсилювальні конструкції, оцінні слова надають автентичному тексту виразність, емоційну забарвленість, викликають інтерес у читача чи слухача.

Стимулює відповідну реакцію студента – майбутнього учителя початкової школи – і така властивість навчального автентичного тексту, як *спрямованість*, тобто наявність передбачуваного співрозмовника. Реакція студента може бути зовні невираженою (подив, здивування, інтерес), вираженою невербально (сміх, міміка) або вербально (згода /незгода з автором, висловлення власної думки). Реактивно автентичні навчальні матеріали стимулюють відповідну діяльність студента, перетворюють її з *навчальної* в *особистісно* значущу.

Автентичність оформлення. У навчальному процесі використовуються спеціально складені навчальні тексти. При цьому необхідно створити у читачів враження, що вони читають «справжній» текст, а не просто чергову вправу, оскільки такий настрій підвищує мотивацію до навчання та інтерес до матеріалу. Важливу роль тут відіграє автентичність оформлення тексту. У сучасних підручниках з іноземної мови тексти часто представлені нібито у факсимільній (лат. *fac simile* роби подібне) репродукції: оголошення зображується у вигляді листка паперу, заповненого від руки і розміщується на дошці; розповідь про увіковічення у воску принца Вільяма та його дружини принцеси Катерини виглядає як вирізка з газети і т. п. Навчальні тексти часто

супроводжуються малюнками, схемами, географічними картами, діаграмами, що наближує їх до аналогічних за змістом текстів, які існують у позанавчальному середовищі.

Фотографії персонажів, які знаходяться, в залежності від змісту тексту, в квартирі, на вулиці, на пошті, в бібліотеці і т. п. надають переконливості та автентичності навчальному тексту.

В аудіотексті важливим є звуковий ряд (так звані «*environmental clues*»): шум транспорту, розмови перехожих, дзвінки телефону, музика тощо. Це допомагає краще зрозуміти характер обставин, які пропонуються, формує навичку сприймання іноземної мови на тлі різноманітних перешкод, з якими ми неминуче стикаємося в повсякденному житті. Без перерахованих «дрібниць» робота з текстом втрачає властивості реальної комунікації, яка завжди відбувається в конкретних обставинах між конкретними людьми.

Автентичне оформлення не тільки привертає увагу студентів, але й полегшує розуміння комунікативного завдання тексту, встановлення його зв'язків з реальністю.

Автентичність навчальних завдань до текстів. Автентичні завдання стимулюють взаємодію читача або слухача з текстом (аудіотекстом), на основі операцій, які здійснюються у позанавчальному середовищі під час роботи з джерелами інформації.

Варто зазначити, що автентичність навчального тексту – це відносна властивість, залежна від цілого ряду факторів. Це можуть бути умови, в яких застосовується автентичний навчальний текст, індивідуальні особливості студентів, цілі, які поставив викладач та ін. Завдання, сформульоване правильно, може надати більш вмотивований, природний характер роботі з найпростішим текстом і зробити його більш автентичним. Так, наприклад, роботу над вивченим зразком можна урізноманітнити, використавши «персоналізацію спілкування», тобто запропонувати студентам уявити себе в різних ролях і відтворити діалог з іншою інтонацією, в залежності від зображуваних персонажів та їх настроїв.

Якщо текст насичений фактами, які автор вважає важливими, можна привернути до них увагу студентів за допомогою передтекстових завдань (pre-reading tasks) різного типу, що стимулюють більш вдумливе і осмислене читання.

Можна запропонувати студентам робити записи під час читання або прослуховування.

Грамотно сформульоване завдання концентрує увагу студентів – майбутніх учителів початкової школи – на автентичних операціях вилучення інформації при читанні або прослуховуванні. Від характеру завдання багато в чому залежить, чи буде текст сприйнятий як автентичний.

Таким чином, змістовна автентичність навчального тексту визначається за такими критеріями: 1) текст має відтворювати особливості культури й менталітету носіїв мови; 2) містити нову і цікаву для майбутніх учителів початкової школи інформацію; 3) природно представляти в тексті персонажі та обставини; 4) викликати у майбутніх учителів початкової школи природний емоційний відгук; 5) супроводжуватися автентичним ілюстративним матеріалом; 6) завдання до тексту повинні бути автентичні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, необхідно особливо підкреслити, що використання автентичних текстів у роботі над темою в процесі навчання іноземної мови створює сприятливе підґрунтя для розвитку комунікативних умінь майбутніх учителів початкової школи, забезпечує їх активність та особисту зацікавленість на занятті, знайомство з цінностями культур інших народів, опору на досвід у спілкуванні, сприяє вихованню почуття толерантності до інших культур, манер поведінки, звичаїв та традицій, формує власне бачення світу та своє місце в ньому і, в решті решт, сприяє формуванню соціокультурної компетенції.

Однак, проблема відповідності текстів, які використовуються в навчанні іноземних мов, викликає багато розбіжностей. З одного боку, краще навчати іноземної мови, використовуючи автентичні матеріали, тобто на основі текстів, які вибрані з оригінальних джерел і не призначених для навчальних цілей. З

іншого боку, такі тексти занадто складні і не завжди відповідають конкретним завданням та умовам навчання.

З оглядом на все вище зазначене логічним видається перспективний напрямок: складання текстів авторами підручників в навчальних цілях і максимально наближених до природних зразків (методично автентичних текстів) з урахуванням всіх характерних особливостей та змістових аспектів автентичного твору і, одночасно, врахуванням критеріїв і принципів відбору текстового матеріалу, методичних вимог до нього, укладення рекомендованого списку літератури для домашнього та індивідуального читання, для формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Програма з англійської мови для університетів/інститутів (пятирічний курс навчання). Проект / Кол. авторів: С.Ю.Ніколаєва, М.І.Соловей (керівники), Ю.В.Головач та ін.; Київ. держ. Лінгв. ун-т та ін. – К.: The British Council, 2001. – 246 с.
3. Березенська Л.І., Гуманкова О.С., Козловська О.І. Автентичний текст – основа формування с соціокультурної компетенції учнів загальноосвітньої школи. – Ж.: Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2004. – № 17. – С. 9-10.
4. Наталин В.П. Критерій змістовної автентичності навчального тексту // Іноземні мови в школі. – 1999. – № 2. – С. 50-52.
5. Парашук В.Ю. Використання автентичного тексту під час роботи над розмовної темою // Іноземні мови в школі. – 1999. – № 2. – С. 61-65.
6. Catherine Wallace. Critical Reading in Language Education. – Oxford: Oxford University Press, 2004. – 256 pp.

В статье рассматривается проблема использования аутентичных текстов в процессе формирования социокультурной компетенции будущих учителей начальной школы. Исследованы содержательные аспекты аутентичности учебного текста и критерии их отбора для использования в учебном процессе.

Ключевые слова: аутентичный текст, формирование социокультурной компетенции, страноведческий и лингвострановедческий аспекты, содержательные аспекты, аутентичность, учебный текст, критерии, отбор, чтение.

The article dwells upon the problem of the use of authentic texts in the forming socio-cultural competence process of future primary school teachers. Content aspects of the authentic educational text and criteria of their selection for the use in teaching process.

Key words: authentic text, development of the socio-cultural competence, land and area aspects, content aspects, authenticity, educational text, criteria, selection, reading.